

URBANI EKOTURIZEM V GORIŠKIH BRDIH

Izvirni znanstveni članek | 1.01

Povzetek: Pomemben del turistične dejavnosti v Sloveniji postaja krajinsko zaledje, ki se napaja preko gosto razvejanega omrežja sekundarnih cest s kratkimi dostopi v agrarna naselja. Še neokrnjena agrarna krajina ni več samo cilj »nedeljskih izletnikov«, ki iščejo »spomin na nekdanje čase«. T. i. »urbani ekoturizem« je povezan s težnjo po doživljanju počitnic daleč proč od turističnih središč, ob vključevanju v kmečko življenje (kmečka opravila, bivalne navede, hrana), vendar v okviru sodobnih bivalnih standardov. Ruralna naselja v Goriških brdih lahko s svojo arhitekturo in kakovostnim ambientom postanejo pomemben del turistične ponudbe.

Abstract: Rural hinterland has become an important part of tourism supply in Slovenia. Crisscrossed with a dense network of secondary roads forking into rural settlements this largely unspoilt rural landscape is no longer merely a destination for »Sunday tourists« looking for »memories of bygone days«. The so-called »urban ecotourism« caters to those who wish to spend their holidays far away from popular tourist resorts, participate in farm life (farm chores, dwelling culture, and local cuisine) yet enjoy the benefits of modern amenities. Offering traditional architecture and high-quality environment, the rural settlements of Goriška Brda can become a significant part of tourism supply in this region.

Uvod

Turizem je dejavnost, neposredno povezana s prostim časom. Sodobni človek si danes prizadeva ta čas izkoristiti tako, da se čim bolj regenerira in pripravi na svoje običajne delovne obveznosti. Delež prostega se v odnosu do delovnega časa povečuje: leta 1950 je bilo razmerje prostega in delovnega časa 1600 ur proti 2700 uram; v letu 1990 pa je bilo razmerje 2100 ur prostega proti 2000 uram delovnega časa (Simoneti 2002: 19). Poleg tega se povečuje obdobje aktivnih obveznosti. Posledica obeh dejstev je težnja po čim boljši izkoriščenosti prostega časa. Preživljanje prostega časa ima trenutno nekaj splošnih trendov (Simoneti 2002: 21):

- prosti čas postaja pomemben za kakovost življenja;
- nove oblike doživljanja prostega časa – bližina obale ali sladkovodnih bazenov ni več nujno potrebna, pomen dobiva narava v širšem smislu (mir, zelenje, vključevanje v kmečka opravila ...);
- povečuje se pomen aktivnega doživljanja in intenzivnega preživljanja prostega časa (posebni doživljaji, zadovoljstvo, spoznavanje starih domačih običajev, intenzivne športnorekreacijske aktivnosti ...);
- težnja po ohranitvi zdravja oz. telesnih in duševnih zmogljivosti s pomočjo športnih aktivnosti (povečan interes za športne dejavnosti – raftanje, kolesarjenje, hoja, tek, tek na smučeh, čolnarjenje, jadranje, deskanje, golf ...);
- želja po spoznavanju in uživanju narave (sprehodi, posejanje, taborjenje, pikniki v naravi ...).

Zavedati pa se je treba tudi druge plati. Ljudje zaradi telesne in duševne rekreacije obiskujejo neokrnjeno naravo, z množičnostjo omenjenega pojava pa prihaja tudi do negativnih učinkov turizma. Zaradi neskladja in nasprotja med obremenitvijo in zmogljivostjo krajine prihaja do zmanjšanja ali razvrednotenja krajinske vizualno-doživljajske vrednosti (Pavliha 1998: 51). Množični turistični obisk omogoča visoko turistično potrošnjo in s tem ugodne gospodarske učinke

turističnih storitvenih dejavnosti, hkrati pa se krepijo tudi težnje po novih turističnih zmogljivostih in s tem po večjih turističnih naseljih, kar pa za okolje lahko postane moteče. Poleg tega pretirana obljudenost zmanjša občutek zadovoljstva v naravi in s tem neugodno počutje turistov, ki si želijo močnejši stik z naravo ter več miru in udobja. Uvajanje turističnih vsebin je zato zelo občutljivo in ima lahko daljnosežne, tudi negativne posledice. Zlasti občutljiva so ruralna okolja, kjer je napake v obliki uničenja naravne in grajene krajine nemogoče popraviti.

Urbani ekoturizem – nova turistična panoga v svetu

Dejstvo je, da je turizem danes med najbolj rastočimi gospodarskimi panogami. Poleg ekonomskega pa ima tudi pomembne okoljske, socialne in kulturne vplive, ki so lahko pozitivni, negativni ali oboje. Razvoj turizma je tako postal eden osrednjih izzivov med temami trajnostnega razvoja (White 2004: 7). Posledica rastoče okoljske zavesti in kulturne senzitivnosti, številnih debat o trajnostnem razvoju ter povečane osveščenosti javnosti o ranljivosti naravnih virov (Liu 2003: 463) sta nezadovoljstvo nad običajnimi turističnimi produkti in pojav nove oblike turizma. T. i. alternativni turizem je nasprotje masovnega turizma in močno poudarja kontakt med gostiteljem in gostom in tudi med turistom in okoljem (White 2004: 8). Oblik alternativnega turizma je več – doživljanje pustolovščin, življenje v naravi oz. divjini ipd. – ter **urbani ekoturizem**, ki je med vsemi najbolj trajnosten.

Trajnostni razvoj je povzročil spremembo vrednotenja v družbi, in sicer od izkoriščanja k ohranjanju narave. Urbani ekoturizem predstavlja in obsega skupek principov, zakonskih predpisov in metod upravljanja, ki načrtujejo pot turističnemu razvoju tako, da destinacije varujejo okoljske vire za prihodnje rodove (Hunter 1997). Nova veja turistične dejavnosti zahteva upoštevanje naslednjih smernic (Urban Ecotourism Declaration, 2008):

* Doc. dr. Alenka Fikfak, u. d. i. a., Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani, 1000 Ljubljana, Zoisova 12. E-naslov: alenka.fikfak@fa.uni-lj.si; doc. dr. Martina Zbašnik Senegačnik, u. d. i. a., Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani, 1000 Ljubljana, Zoisova 12. E-naslov: martina.zbasnik@fa.uni-lj.si

Ohranjanje in obujanje tradicionalnega načina bivanja v Brdih ...
Vir: Marinič 1999: 294

... Praznik češenj.
Vir: Bažato 1992: 86

- obnavljanje in ohranjanje naravne in kulturne dediščine, vključno z naravno krajino in biološko raznovrstnostjo ter domačo kulturo;
- povečevanje skupnih lokalnih koristi in vključevanje posameznikov iz lokalne skupnosti, kot so lastniki, investitorji, gostinski delavci in vodiči;
- vzgajanje obiskovalcev in prebivalcev o okoljskih temah, bogastvu dediščine, trajnosti;
- zmanjševanje vplivov na okolje.

Ob zagonu urbanega ekoturizma na določenem območju je seveda potrebna pomoč države oziroma lokalne skupnosti, pozneje pa prinaša dobiček in se vzdržuje sam (www.ecotourism.org, 2006).

Urbani ekoturizem je torej nova usmeritev med turističnimi ponudbami in ena redkih, ki se najbolj približa definiciji trajnostnega razvoja. V pričujočem prispevku bomo prikazali destinacijo v Sloveniji, ki ima vse attribute, da razvije omenjeno sodobno obliko turistične dejavnosti, hkrati pa pospeši proces obnavljanja grajene dediščine, ohranjanja običajev in kulture ter zaščito naravnega okolja.

Turistični potencial Goriških brd

Goriška brda ležijo v severozahodnem delu Slovenije in so bila v polpretekli zgodovini geografsko vedno odmaknjena, stisnjena na rob ekonomskega, kulturnega in političnega prostora. Globalizacijski tokovi so povzročili veliko sprememb tudi na tem območju:

- bližina avtocestne infrastrukture omogoča enostaven in hiter dostop iz večjega dela Slovenije, Hrvaške, prav tako iz italijanskega zaledja, avtocesta Udine–Trbiž–Beljak pa to območje približa tudi potencialnim avstrijskim uporabnikom;
- na severnem, kmetijsko nerazvitem območju Goriških brd prihaja do težnje po praznjenju podeželja zaradi ekonomskih razlogov, zato je uvajanje nove gospodarske vsebine, ki bi zadržale odhajanje mladih s kmetij, nujno potrebno.

Na območju Goriških brd že od nekdaj prevladuje agrarni način življenja. Kmetije so še danes specializirane na pride-

lavo in obdelavo določenih poljščin (največkrat predelava grozdja v vino, priprava sadja za prodajo, gojenje in predelava oljk (Fikfak 2004: 122)). Posledica novih tržnih razmer so družinska podjetja, katerih dejavnost ne sloni le na omenjeni proizvodnji poljščin, temveč ponudbo dopolnjuje z drugimi dejavnostmi. Goriška brda, ki jih velikokrat imenujejo tudi »Dežela opojnih trenutkov« (kot tudi »Dežela belih cerkvic na vrhu gričev«, »Dežela gradov«, »Dežela lepih razgledov«, »Dežela umetnikov«, »Kožbanski kot – zakladnica naravne dediščine Brd« itd.), so s turističnega vidika zanimiva iz več razlogov:

- odprtost proti morju in njegovim vplivom ter naravna zaprtost proti severnim vetrovom ustvarja ugodne klimatske pogoje;
- naravne lepote krajine na stičišču Alp in Jadrana z bogato arhitekturno (vernakularno) dediščino;
- mir in možnost počitka, kar je pomemben motiv izbire počitniške destinacije za 60 odstotkov obiskovalcev iz Slovenije (Kovač 2002: 2);
- bogata ponudba sadja in izdelkov (češnje, breskve, marelice, kostanj, fige in nenazadnje grozdje in vino) ter s trgatvijo povezanih etnoloških običajev, skupaj z večdnevno kulturno ponudbo privabi vsako leto več obiskovalcev (3-E turizem: ekološko ohranjanje podeželja, etnološka in etološka turistična ponudba (Kovač 2002: 42–44));
- pestra kulinarčna ponudba, kar je pomemben motiv za turiste iz italijanskega zaledja (pršut, polenta, mineštre, toči, župa – ohranjena tradicionalna kulinarika ter vino);
- možnost kombinacije oddiha z aktivnimi in atraktivnimi oblikami turizma (kolesarjenje, pešpoti, pohodništvo, taborjenje itd.);
- relativna odmaknjenost v preteklosti je vsaj v nekaterih predelih zadržala stihijsko degradacijo tradicionalne gradnje in s tem omogočila ohranitev tradicionalnih kakovostno grajenih struktur, ki jih je mogoče vključiti v nastanitveno ponudbo.

Prebivalci Goriških brd se zavedajo naravnega bogastva krajine in v zadnjih letih stopnjujejo zlasti dejavnosti, povezane

Naselja v Goriških brdih

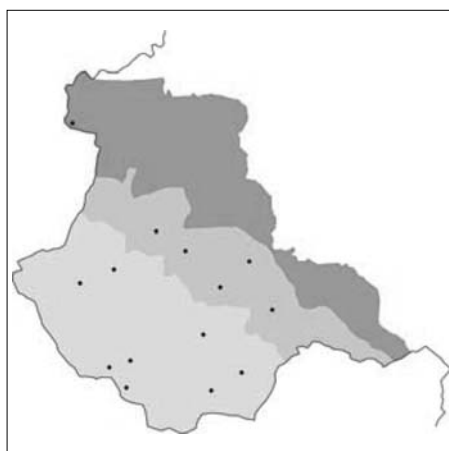
Turistične kmetije

Prenočišča

Pridelitve

Ponudba domače hrane

Prodaja sadja in vina

Inventarizacija turističnih destinacij v krajini Goroških brd (točka = naselje).

z gostinsko in s turistično ponudbo. Zaradi boljšega trženja je bil leta 2000 ustanovljen turistično-informacijski center, leta 2003 pa še Konzorcij Brda – Zavod za trženje in promocijo Brd. Pred leti (1996) pa je že pričelo delovati Turistično društvo Šmartno – Goriška brda.

Aktivno promocijo potrjuje tudi podatek, da je bilo na domačem iskalniku »najdi.si« dne 11. 12. 2007 na geslo Goriška brda 31.483 zadetkov, na tujem iskalniku »yahoo.com« pa 27.400. To je precej za območje s samo 5.535 prebivalci. Vendar podatek postane še bolj zanimiv, če ga primerjamo z datumom 8. 10. 2002, ko je bilo na domačem iskalniku najdenih 1.071, na tujem pa 355 zadetkov. Pri podrobnejšem pregledu je bil zaznan največji porast zasebne pobude.

Tovrstnih organiziranih in neorganiziranih akcij promocije Brd je v zadnjem desetletju vse več; za gosta, ki zaide v Brda, zelo uspešno poskrbijo. Za uspešno umestitev Goriških brd na zemljevid turistično prepoznavnih destinacij pa manjkata še najmanj dve bistveni komponenti:

- skupna strategija, ki bi območje Goriških brd naredila prepoznavno po njihovem bogastvu s tem ustvarila možnost za sonaravno obliko turizma (trajnostni turizem – urbani ekoturizem) in preprečila stihijo in degradacijo okolja ter

- ustrezne nastanitvene kapacitete, ki bi zadržale gosta daljše časovno obdobje in ne le za naključen obisk.

Trenutno je neokrnjenih lepot in darov narave namreč v Goriških brdih še vedno v izobilju, veliko je ohranjenih običajev, ki bogatijo kulturno pestrost, lokalna ponudba sadja in zelenjave sta podlaga za odlično kulinarično ponudbo – primanjkuje pa prenočitvenih zmožljivosti. V Brdih je veliko tradicionalno grajenih objektov, ki neizkoriščeni samevajo, zlasti »stari« s svojim tradicionalnim arhitekturnim nagovorom predstavljajo največjo nastanitveno zmožnost. Potrebujemo pa strokovno prenovu v skladu s spomeniškovarstvenimi zahtevami in sodobnimi bivalnimi standardi. Kljub romantično-nostalgičnemu odnosu do dediščine namreč gostje zahtevajo visok komfort bivanja v nastanitvenih objektih.

Vrednotenje krajine kot turistične destinacije

V okviru raziskovanja vključevanja turističnih dejavnosti in iskanja novih razvojnih možnosti v krajini Brd je bila opravljena inventarizacija prostora na območju kmetijske kulturne krajine, ki je razdeljena na tri prostorske enote – Spodnja, Srednja in Zgornja brda (Fikfak 2004: 82–89). V prostorsko analizo so bili vključeni naslednji podatki: evidentiranje na-

selij, turistične kmetije, prenočišča, prireditve, ponudba domače hrane ter prodaja sadja in vina. Cilj vrednotenja prostora je bil doseči ravnovesje med ohranjanjem naravnega okolja in potrebami človeka – stalnega prebivalca Goriških brd in ekološko ozaveščenega turista.

Pri evidentiranju dejavnosti v Goriških brdih smo našli na naslednje posebnosti, ki opredeljujejo krajino kot svojstveno turistično destinacijo:

- **Turistične kmetije** – evidentiranih je pet kmetij, ki so registrirane kot turistične. Imajo pestro in kakovostno ponudbo, ki je med poznavalci zelo priznana.
- Vse turistične kmetije v Brdih imajo **prenočišča**. Evidentirana sta še dva nastanitvena objekta – eden v okviru kmetije, drugi gostišča. Torej je na območju krajine Goriških brd samo en nastavitveni objekt, ki ni v povezavi s kmetovanjem in primarno dejavnostjo okolja.
- **Prireditve** v Brdih območje krajine zajemajo mnogo bolj enakomerno razpršeno. Izjema so Zgornja brda, ki so od dogajanja v prostoru dokaj odmaknjena in so danes že v fazi zamiranja. Prireditve, ki so sicer povezane s pobudo lokalnih prebivalcev, tukaj ni, saj se njihovo število iz leta v leto manjša (nekateri vasi so brez registriranih prebivalcev – npr. Slapnik, Belo) (Statistični urad RS 2002); pridelovalne površine se krčijo in so v zaraščanju (zato tudi ni poljščin, ki so glavni atribut lokalnih praznikov).
- Ponudba **domače hrane** je v Brdih sorazmerno bogata, zlasti glede na število prebivalcev. V nekaterih naseljih ima tovrstno ponudbo kot dopolnilno dejavnost skoraj vsaka kmetija (npr. v Medani).
- **Prodaja vina in sadja** sta na kmetijah v Brdih zelo razširjeni – v vseh naseljih v Spodnjih brdih, v Srednjih samo v nekaterih, v Zgornjih brdih pa le na turistični kmetiji v naselju Breg.

Možne kapacitete za spodbujanje turistične dejavnosti lahko zaznamo v vseh naseljih Goriških brd, vendar predstavlja območje Zgornjih brd tisti skriti potencial in hkrati večji izziv, ki bi ga z ohranjanjem dediščine in revitalizacijo lahko namečili za razvoj t. i. urbanega ekoturizma.

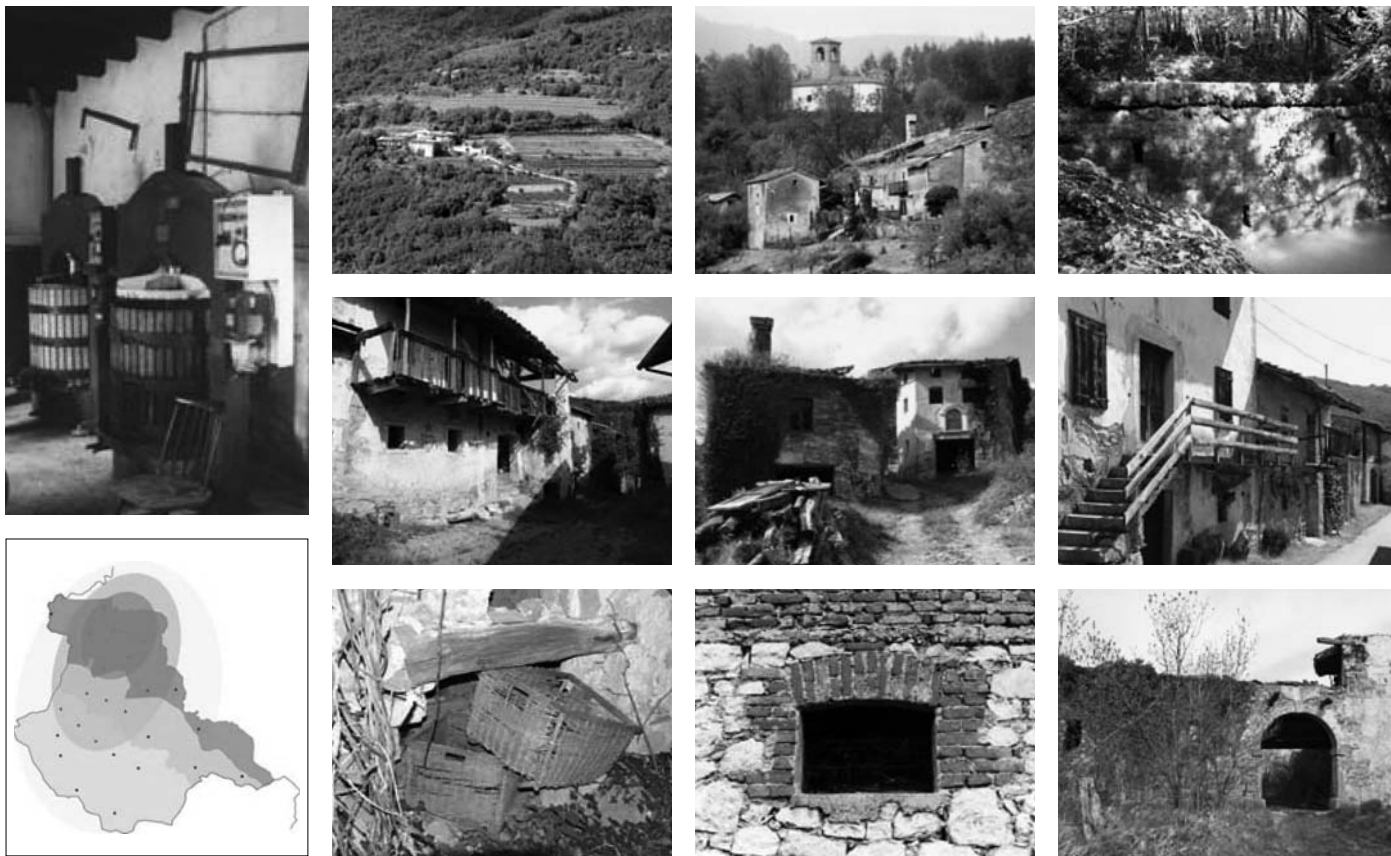
Tradicionalne kmetije kot turistične destinacije

Goriška brda spadajo glede na naravnogeografske pogoje in lego v mediteransko območje, kar se odraža tudi na tradicionalnih stavbnih zasnovah. Te so organizirane smotno in premišljeno, izjemno prilagojene življenju, delu in skromnim naravnim razmeram. Glede na danosti prostora sta se izoblikovala dva tipa domačij: introvertirana domačija v obliki gruč, ki prevladuje v naseljih s slemensko in z ravninsko lego ter vrhhlvna hiša v naseljih na strmejših pobočjih. Zgradbe so kamnite, iz avtohtonega flišnega peščenjaka, velikokrat z likovno bogato klesanimi arhitekturnimi detajli iz čistega apnenca. Reliefno oblikovani okenski in vratni okviri, stebri, konzole, elementi ograj, vodnjaki in drugi arhitekturni členi so krasili sicer skromno zasnovane domačije. Streha, eno- ali dvokapna in z blagim naklonom, je pokrita z izrazito sredozemsko kritino – s korci. Stavbne oblike so bile izjemno funkcionalne in racionalne. Imele so vzdolžen tloris, ki

se je razvil iz enoceličnega objekta, na katerega so se skozi zgodovino nizale druge celice – za spanje, shranjevanje živil, delo, bivanje živali itd. Stavbe so se tako razširile levo in desno od osnovne celice – kuhinje z ognjiščem, ko so bile izkoriščene vse možnosti za širjenje, tudi v višino in globino. Z dodajanjem stanovanjskih enot sta nastala dva tipa domačije – t. i. odprta domačija z objekti na enem robu zemljišča in zaprta domačija z objekti, nanizanimi po najmanj dveh robovih zemljišča. Kuhinja z ognjiščem, vedno osrednji in najpomembnejši družinski prostor, zmeraj v pritličju, dostopna z dvorišča – portona, je bila tudi glavni komunikacijski prostor za dostop v sosednje prostore (Deu 2001: 69–71). Tradicionalno arhitekturo so dopolnjevali tipični mediteranski elementi, kot so latniki za trte, murve, orehi in kostanji na dvoriščih ter razne okrasne zelene površine, ki še danes dajejo prostoru svojstven karakter. Zapuščina, ki jo je vredno ohraniti ne le za sedanje, temveč tudi za prihodnje rodove.

Glavna značilnost stavbne zasnove ožje in širše regije Goriških brd je združevanje bivalne in gospodarske funkcije pod eno streho. Z vdorom bivalnih navad iz mestnega prostora in dvigom finančnega standarda pred nekaj desetletji pa se je bivalni del pogosto preselil v samostojno enodružinsko hišo. Hkrati so gospodarski prostori postali premajhni za čedalje večje potrebe po shranjevanju sadja in vina in so se zato selili v novozgrajene večje objekte. Tako so tradicionalne domačije ostale prazne. Danes prihaja do viška grajene strukture, ki je trenutno večinoma v bolj ali manj nezavidljivem stanju, potrebna temeljite, in kar je še bolj pomembno, strokovne prenove.

V zadnjih letih je povečan interes za prenavo domačij namesto gradnje novih objektov. Pobudniki posegov so posamezni investitorji s hvalevrednim odnosom do grajene zapuščine svojih prednikov. Pri prenavah je vse več ponovnega vključevanja kakovostnih tradicionalnih elementov kmečke domačije. Maloštevilni posegi temeljijo na ohranitvi tradicionalne oblike kmetije, ki pa ima večkrat novo vsebino – gostinska dejavnost, kmečki turizem, umetniška galerija ipd. ali pa počitniška hiša. Spremembe se odvijajo na arhitekturni ravni prenove domačije in hkrati zajemajo tudi organizacijsko, strukturno, funkcionalno idr. reorganizacijo prostorov in odnosov med njimi. Značilni funkcionalni prostori, ki so zaznamovali arhitekturno pojavnost zgradb na tem območju (npr. porton, ognjišče ali dnevna soba, pergola ali terasa ipd.) danes ostajajo enaki, imajo pa spremenjene funkcije. Dvorišče postaja parkirišče, osrednji prostori, nekoč namenjeni družini, so danes del trženja, promocije, gostoljubja. Namenjene so ugodju obiskovalca – družina to ugodje pravzaprav doživlja skupaj z obiskovalci, ki ji omogočajo obstoj. Gospodarski objekti »tržno usmerjene kmetije« so še vedno hlevi, predelovalni objekti, seniki, kašče, vinske kleti, itd., tem pa so dodani poslovno-administrativni in družabni prostori. Vsak od njih ima na ravni domačije svojo vrednost: gospodarski prostori imajo veliko vlogo pri ekonomskem obstoju družine, administrativni in družabni prostori so namenjeni trženju, ob tem pa številni tradicionalni arhitekturni elementi dajejo s svojo mediteransko noto prostoru ambientalno ugodje.

Koncept urbanega ekoturizma: skriti potencial Zgornjih brd. Iz sheme je razvidno veliko število točk (naselja s potenciali), vendar bi revitalizacija in vnos novih dejavnosti v Zgornjih brdih vplivala ne samo na ohranjanje podobe tradicionalne arhitekture, temveč tudi na širšo podobo in zaznavnost kulturne krajine.

Foto: Fikfak, 2005–2007

Zaenkrat ni veliko posegov, ki bi ustvarili tudi prenočitvene kapacitete, kar je gotovo možno in hkrati za zagotovitev celovite turistične ponudbe v Goriških brdih tudi nujno. Ob primernih strateških usmeritvi, ki bi prostor Goriških brd umeštila v turistični zemljevid v tem delu Evrope in dala svojsko ponudbo, bi bilo treba premisliti zlasti o nastanitvenih kapacitetah. Novodobni turist, željan tradicionalnega arhitekturnega okolja, kulturnega in etnološkega bogastva, z močnim estetskim čutom ter visoko okoljsko zavestjo bi se za nekaj dni z veseljem preselil v objekte, ki dihajo svojo zgodovino, in od tam podoživljal stare kmečke navade in opravila.

V prejšnjem poglavju so bile evidentirane maloštevilne lokacije obstoječih prenočitvenih kapacitet. Že bežen obisk Goriških brd pa kaže na čisto drugačno sliko – v vsakem naselju, obljudenem ali ne, je nekaj tradicionalno grajenih objektov, ki bi lahko predstavljali izhodišče in spodbudo za prenovo z arhitekturnega vidika. Velik del objektov je primeren tudi za predelavo v prenočitveno infrastrukturo. Za učinkovito trženje turistične ponudbe v avtohtonih objektih pa ne zadostuje samo arhitekturna prenova. Pristop k uvajanju nove vsebine mora biti interdisciplinaren, s sodelovanjem različnih strokovnjakov, kot so etnologi, agronomi, ekologi, arhitekti, sociologi, konservatorji idr. Ob tem ne smemo zanemariti dejstva, da je temeljni pogoj za uspeh kateregakoli razvojnega projekta na podeželju vključitev lokalnega prebivalstva.

Zlasti pri prenovi posameznih objektov postajata vse bolj pomembna odnos in zavzetost lastnika (Hostnik 2003: 137). Prostor Goriških brd bi zaradi naravnih lepote krajine, ki so zaenkrat dobro ohranjene, pridnih ljudi, ki so v sožitju z naravo preživeli stoletja, sedaj pa so postavljeni pred nove izzive, kako ohraniti dediščino prednikov, hkrati pa svoje otroke zadržati na zemlji, z uvajanjem urbanega ekoturizma dobil nove razvojne možnosti.

Sklep

Goriška brda so zaradi neokrnjene narave, bogastva naravnih lepote in tradicionalno grajene arhitekturne dediščine ter pestre kulinarčne in kulturne ponudbe po eni strani, po drugi pa relativno lahkega dostopa, ki ga prinaša nova ureditev avtocestnega prometa, postala za turizem zelo zanimiva. Dejavnost, ki danes spada med najbolj propulzivne ne le v slovenskem, temveč tudi v svetovnem merilu, lahko v preteklosti manj razvitemu območju prinese gospodarski napredek.

Področje Goriških brd je bogato s tradicionalno vernakularno arhitekturo, ki je zaradi spremenjenega načina bivanja v polpretekli dobi ostala prazna in danes predstavlja možne kapacitete za turistično dejavnost. Sorazmerno dobra promocija vin in sadja ter etnoloških posebnosti v okviru kulturnih prireditev so dobra podlaga za uvajanje t. i. urbanega ekoturizma. Goriška brda so s svojo tradicionalno arhitekturo,

pestro pokrajino, ki jo zaznamujejo nasadi avtohtonih sadnih kultur, dobro ohranjena, kar je glavno izhodišče pri (nujnem) uvajanju nove vsebine. Pokrajina ima namreč v celoti agrarni značaj in potrebuje dodatno gospodarsko dejavnost, ki bi predstavljala dodatni vir zaslužka sicer podhranjeni kmetijski dejavnosti in preprečila oziroma zmanjšala odhajanje mladih in praznjenje podeželja. Zaenkrat, razen nekaj posameznih poskusov sicer uspešnih prenov, ni opaziti posebne strateške usmeritve v turistično dejavnost. Ob tem se posebej pogoša organizirano in strokovno vzpodbudo. S tem je mišljena pomoč države oziroma lokalne uprave, da v strategijo razvoja vključita turistično dejavnost. Da ne bi prišlo do degradacije prostora, bi morala biti odločitev strogo premišljena. S pomočjo strokovnjakov s posameznih področij je treba najprej določiti najbolj perspektivne lokacije, zainteresirati lokalno skupnost, nato pa nuditi strokovno pomoč. Kot je razvidno iz realiziranih prenov zgradb z uvedbo turistične vsebine, je pri tem pomemben čut za ohranjanje likovnoestetske vrednosti vernakularnih objektov. Velik del odgovornosti pri oživljanju arhitekturne dediščine zato nosijo tudi arhitekti in konservatorji. Seveda pa nista bistveni le arhitekturna in urbanistična prenova – ustvarjene rešitve morajo ohranjati tudi lokalno kulturo in način življenja prebivalcev podeželja.

Literatura in viri

BAŽATO, Marjan: *Trenutki v Goriških Brdih*. Dobrovo: (s. n.), 1992.

DEU, Živa: *Stavbarstvo slovenskega podeželja: značilno oblikovanje stanovanjskih hiš*. Ljubljana: Kmečki glas, 2001.

DIMITROVSKA ANDREWS, Kaliopa idr.: *Koncept prostorskega razvoja Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor RS, Ministrstvo za znanost in tehnologijo RS, izvajalec raziskovalnega projekta Urbanistični inštitut Republike Slovenije, 2001.

FIKFAK, Alenka: *Evolucijske konstante nasebinske kulture v prenovi z aplikacijo na slovenskem primorju – Goriška brda* (Doktorska disertacija). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, 2004.

GULIČ, Andrej idr.: *Promet in prostorski razvoj Slovenije – zasnova*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor RS, izvajalec projekta Urbanistični inštitut Republike Slovenije, 2000.

HOSTNIK, Božena: *Interes vlasnika ključni faktor obnove? V: Ana Mlinar (ur.), Zbornik radova, II simpozij etnologa konzervatorja Hrvatske i Slovenije: Zaštita i očuvanje tradicijske kulturne baštine*. Zagreb: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Konzervatorski odjel, 2003, 137–145.

HUNTER, Colin: Sustainable Tourism as an Adaptive Paradigm. *Annals of Tourism Research* let. 24/4, 1997, 850–867.

KOVAČ, Bogomir idr.: *Strategija slovenskega turizma 2002–2006*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Ministrstvo za gospodarstvo, 2002.

D. Medina LASANSKY in Brian McLaren (ur.): *Architecture and Tourism*. Oxford in New York: Berg, 2004.

MARINIČ, Damijan: Sadjarstvo. V: *Briški zbornik*. Dobrovo: Občina Brda, 1999, 286–302.

PAVLIHA, Mitja: *Arhitekturni vidiki turizma v zavarovanih območjih*. Velenje: Pozoj, 1998.

Drago PERKO in Milan Orožen Adamič (ur.): *Slovenija – pokrajine in ljudje*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999.

SIMONETI, Maja idr.: *Prostočasne dejavnosti in prostorski razvoj Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje, 2002.

Statistični urad Republike Slovenije: *Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj*, 2002.

Urban Ecotourism Declaration, <http://www.comunit.com/en/node/215260/36>, 18. 3. 2008.

WHITE, Judith: *Urban Ecotourism*. Murdoch: Murdoch University, 2004.

Zakon o spodbujanju razvoja turizma, Ur. l. RS, št. 2/2004.

ZHENHUA, Liu: Sustainable Tourism Development: A Critique. *Journal of Sustainable Tourism* let 11/6, 2003, 459–475, <http://www.ecotourism.org>, 16. 8. 2006.

Urban Ecotourism in Goriška Brda

Tourism is an activity directly connected with leisure. Modern people strive to spend their free time to regenerate and energize themselves in order to resume their customary work tasks with renewed vigor. Presently there are several trends in how people spend their spare time, and the importance of active participation, intensive use of free time (special adventures, learning about traditional customs, etc.), and studying and enjoying nature has been increasing.

Tourism is one of the fastest growing branches of economy. Due to the growing environmental awareness it has different forms. The opposite of mass tourism, the so-called alternative tourism, puts a strong emphasis on the contact between the host and the guest as well as between the tourist and the environment. There are several forms of alternative tourism; the one that follows the principles of sustainable development the most is urban ecotourism. Urban ecotourism is a sum of principles, regulations, and management methods that plan future tourism development in such a manner as to protect tourist destinations for future generations. This new field of tourism strives primarily to renew and preserve natural and cultural heritage.

This article focuses on Goriška Brda, a region in northwest Slovenia that possesses all the necessary attributes needed for the development of the aforementioned modern form of tourist activity and can, at the same time, accelerate the process of restoration of architectural heritage, preservation of traditional customs and culture, and protection of natural environment. Due to its beautiful, still largely unspoiled nature, traditional architecture, tasty cuisine, and interesting culture on the one hand, and a relatively easy access because of a new network of freeways on the other, the area has become interesting not only for Slovene, but also for Croatian, Italian, and Austrian tourists. Tourism, which is one of the most propulsive branches of economy not only in Slovenia but all over the world, can bring economic progress to this once less developed area. Goriška Brda is a region abundant in Mediterranean vernacular architecture that is now uninhabited because of the changes in the dwelling culture of the more recent past, thus presenting an excellent opportunity for tourism. A relatively good promotion of local wines and fruit as well as ethnological elements that have been incorporated in different cultural events represent a solid basis for the introduction of urban ecotourism in this region.